

تغییرات وزن بدن و توزیع چربی بدن به عنوان عوامل خطر ساز سندرم متابولیک در زنان ایرانی

آتوسا سعیدپور، دکتر پروین میرمیران، مژگان پادیاب، دکتر فریدون عزیزی

مرکز تحقیقات غدد درون‌ریز و متابولیسم، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی - درمانی شهید بهشتی؛ نشانی
مکاتبه‌ی نویسنده‌ی مسئول: تهران، صندوق پستی ۴۷۶۳-۱۹۳۹۵، دکتر فریدون عزیزی e-mail: azizi@erc.ac.ir

چکیده

مقدمه: هدف از این مطالعه بررسی ارتباط بین تغییرات وزن بدن و توزیع چربی بدن و خطر ابتلا به سندرم متابولیک در زنان ایرانی بود. **مواد و روش‌ها:** طی ۳ سال بررسی بر ۲۱۷۶ زن شرکت کننده در مطالعه‌ی قند و لیپید تهران، تغییرات وزن بدن و توزیع چربی بدن و بروز سندرم متابولیک، بررسی قرار شد. توزیع چربی بدن به صورت نسبت دور کمر به دور باسن، دور کمر و دور باسن تعریف شد. دور کمر و دور باسن ثابت به ترتیب به صورت 2 ± 0 و 2 ± 0 سانتی‌متر تعریف شد. **یافته‌ها:** متوسط سن نمونه‌ها 47.12 ± 36.4 سال بود و بروز سندرم متابولیک طی دوره‌ی سه ساله 26.3% درصد بود. بر اساس مدل رگرسیون لجستیک، افزایش وزن با خطر توسعه‌ی سندرم متابولیک ارتباط داشت (برای هر کیلوگرم افزایش وزن، خطر ابتلا تا $1/15$ درصد افزایش نشان داد). تغییرات بیشتر از 0.07 سانتی‌متر در نسبت دور کمر به دور باسن، به طور معنی‌داری ($P < 0.05$) با افزایش خطر ابتلا به سندرم متابولیک ارتباط داشت (مستقل از خطر مرتبط با تغییرات وزن). در مقایسه با زنانی که دور کمر و دور باسن ثابت داشتند، به ترتیب، افزایش 3 cm در دور کمر، $3/33$ برابر ($5/22$ ، $95/14$ CI) و افزایش 5 cm در دور باسن، $1/58$ برابر ($2/54$ ، $95/99$ CI) خطر ابتلا به سندرم متابولیک را افزایش داد. **نتیجه‌گیری:** در زنان ایرانی، طی ۳ سال تغییرات وزن و توزیع چربی بدن به طور معنی‌داری با خطر ابتلا به سندرم متابولیک ارتباط داشت.

واژگان کلیدی: سندرم متابولیک، تغییرات وزن بدن، توزیع چربی بدن، زنان ایرانی، تن‌سنجی، مطالعه‌ی قند و لیپید تهران

دریافت مقاله: ۸۵/۷/۲۶ - دریافت اصلاحیه: ۸۵/۹/۲۲ - پذیرش مقاله: ۸۵/۹/۲۵

مقدمه

عنوان معیارهای ساده‌ی چاقی در نظر گرفته می‌شوند.^۱ اگر چه شاخص توده‌ی بدن (BMI)^۱ به عنوان یک شاخص چاقی با خطر ابتلا به بیماری‌ها مربوط می‌شود،^۲ برخی از

چاقی یکی از مشکلات شایع در سلامت عمومی است، به طوری که سازمان جهانی بهداشت گزارش کرده که اضافه وزن و چاقی یک همه‌گیری فزاینده^۱ می‌باشد. معیارهای ساختاری بدن انسان مانند وزن، قد و دور کمر و باسن به

i- Body mass index

مطالعه‌ها پیشنهاد می‌کنند که الگوی توزیع چربی بدن تعیین کننده‌تر از نمایه‌ی توده‌ی بدن برابر خطر ابتلا به بیماری‌ها می‌باشد.^{۴۵} شاخص دور کمر به باسن معیاری از توزیع چاقی شکمی و دور کمر به عنوان شاخص چربی قرار گرفته در ناحیه شکم است.^۶

مطالعه‌های اخیر پیشنهاد می‌کنند که دور کمر (WC) ممکن است شاخص بهتری برای دستیابی به شاخص‌های تن‌سنجی باشد^{۷۸} و آن را به شاخص دور کمر به باسن ترجیح می‌دهند زیرا به آسانی قابل اندازه‌گیری است و به سهولت تفسیر می‌شود^{۹۰} و ارتباط قوی‌تری با خطر ابتلا به بیماری‌ها دارد.^{۹۱} اگر چه بعضی از مطالعه‌ها با این موارد موافق نیستند.^{۱۱،۱۲} سندرم متابولیک به عنوان مجموعه‌ای از یافته‌های بدنی و آزمایشگاهی مانند چاقی مرکزی، مقاومت به انسولین، کاهش قند خون، کاهش چربی خون و فشار خون تعریف می‌شود.^{۱۳} مطالعه‌ای به تازگی در تهران صورت گرفته است نشان داده که سندرم متابولیک در میان بزرگسالان تهرانی بسیار شایع است (با شیوع نسبی $>30\%$)^{۱۴} که از شاخص کشورهای توسعه یافته بالاتر می‌باشد.^{۱۵} هر چند مطالعه‌های قبلی چاقی را با توسعه‌ی سندرم متابولیک در ارتباط نزدیکی نشان داده^{۱۶} اما خطرهای مرتبط با افزایش وزن یا تغییر توزیع چربی بدن به وضوح شرح داده نشده است. در هر حال، اینکه تغییر در تمرکز چربی بدن مستقل از تغییرات در کل وزن و اندازه‌ی بدن بر خطر ابتلا به سندرم متابولیک تأثیر می‌گذارد و مقایسه‌ی این خطرها با تغییر در چاقی کلی ممکن است برای مطالعه‌های درخور توجه باشند. در این مطالعه رابطه‌ی بین تغییرات وزن و شاخص‌های تن‌سنجی و به دنبال آن خطر بروز سندرم متابولیک در یک جمعیت بزرگ از زنان ایرانی بررسی شد.

مواد و روش‌ها

این مطالعه‌ی آینده‌نگر در چارچوب مطالعه‌ی بررسی قند و لیپید تهران (TLGS) در ساکنان منطقه ۱۳ تهران و با هدف تعیین میزان شیوع عوامل خطر ساز بیماری‌های غیر مسری و توسعه‌ی یک شیوه‌ی زندگی سالم برای بهبود بخشیدن به عوامل خطر ساز می‌باشد، صورت گرفته است.^{۱۷} در مطالعه‌ی TLGS نمونه‌ها با استفاده از روش نمونه‌برداری چند مرحله‌ای خوشه‌ای انتخاب شده بودند. ابتدا سه مرکز بهداشتی به صورت تصادفی از میان مراکز بهداشتی منطقه انتخاب شدند. لیست خانوارهای تحت پوشش این مراکز

بهداشتی تهیه شد. سپس به طور تقریبی ۷۱۵۰ خانوار به طور تصادفی برای شرکت در TLGS انتخاب شدند. در مجموع ۱۵۰۰۵ فرد سه سال به بالا که تحت پوشش مراکز بهداشتی بودند در TLGS شرکت کردند. از این تعداد ۱۰۸۳۷ نفر (۴۵۴۳ نفر مرد و ۶۲۹۴ نفر زن) در سنین ۲۱ تا ۷۴ سال قرار داشتند. پس از جدا کردن موارد مبتلا به نارسایی عروق کرونری، دیابت و سکته و همچنین کسانی که دارو مصرف می‌کردند که ممکن بود روی لیپوپروتئین‌ها خون، فشار خون و متابولیسم کربوهیدرات‌ها اثر بگذارد، طی دو مرحله‌ی TLGS، از مارس ۱۹۹۹ تا آگوست ۲۰۰۱ (مرحله‌ی ابتدایی اکتساب داده‌ها) و پس از سه سال که این مطالعه دوباره پیگیری شد، ۲۱۷۶ زن ۲۰ تا ۷۴ ساله با اطلاعات کاملاً مناسب وارد این مطالعه شدند. این افراد در ابتدای مطالعه مبتلا به سندرم متابولیک نبودند و بعد از پیگیری ۳ ساله احتمال خطر ابتلا به سندرم متابولیک آنها بررسی شد. این مطالعه توسط مرکز تحقیقات غدد درون‌ریز دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی - درمانی شهید بهشتی انجام و رضایت‌نامه‌ی کتبی از هر نمونه دریافت شد.

اندازه‌گیری وزن با ترازوی دیجیتال که نزدیک به ۱۰۰ گرم را گزارش می‌کرد در حالی انجام شد که نمونه‌ها حداقل لباس بدون کفش به تن داشتند. قد در حالت ایستاده، بدون کفش، با نوار اندازه‌گیری در حالتی که شانه‌ها در وضعیت طبیعی بودند اندازه‌گیری شد و نمایه‌ی توده‌ی بدن محاسبه شد. دور کمر در باریک‌ترین سطح و دور باسن در پهن‌ترین قسمت در حالی که پوشش نازکی به تن داشتند، با یک نوار متری غیرکششی، بدون هیچ فشاری به سطح بدن که تا ۰/۱ سانتی‌متر را گزارش می‌کرد، اندازه‌گیری شد. برای کاهش خطاهای فردی تمام اندازه‌گیری‌ها توسط یک فرد انجام شد.

برای اندازه‌گیری فشار خون، شرکت‌کنندگان ابتدا برای ۱۵ دقیقه استراحت کردند. سپس یک پزشک ماهر با یک دستگاه اندازه‌گیری جیوه‌ای دوبار فشارخون آنان را اندازه‌گیری کرد و متوسط آن‌ها را به عنوان فشار خون شرکت‌کنندگان در نظر گرفتند. فشارخون سیستولی با اولین صدایی که پدیدار شد (Korotkoff phase 1) تعریف و فشار دیاسیستولی با ناپدید شدن صدا (Korotkoff phase 5) تعریف شد. آزمایش خون ناشتا برای اندازه‌گیری قند و چربی پس از ۱۰ تا ۱۲ ساعت ناشتا انجام شد. آزمایش تحمل ۷۵ گرم گلوکز خوراکی انجام و آزمایش دو ساعت پس از مصرف قند نیز انجام شد. قند خون ناشتا (FPG) در

فعالیت ورزشی در سه گروه کم، متوسط و زیاد طبقه‌بندی می‌شوند.

داده‌های کمی به صورت میانگین $\pm$ انحراف معیار و داده‌های کیفی به صورت درصد بیان شد. تغییرات دور کمر، نسبت دور کمر به دور باسن و دور باسن در پنج گروه طبقه‌بندی شد. به منظور مقایسه‌ی ارتباط متغیرهای کیفی از آزمون مجذور خی استفاده شد. ارتباط شاخص‌ها و شیوع سندرم متابولیک براساس مدل رگرسیون لجستیک انجام شد. مدل ۱ در قالب مخدوش‌کننده‌های بالقوه (سن، تاریخچه خانوادگی، فعالیت‌های ورزشی و عادات سیگار کشیدن) و مدل ۲ در قالب متغیرهای ذکر شده در بالا به همراه تغییرات وزن و دور کمر طراحی شدند. در همه‌ی مدل‌ها سندرم متابولیک به عنوان غیر وابسته و گروه‌های نمایه‌ی توده‌ی بدن، پنج‌گانه تغییرات وزن، دور کمر، دور باسن و نسبت دور کمر به باسن به عنوان متغیر مستقل وارد شدند و نسبت‌شان برای گروه مرجع محاسبه گردید. تمام تحلیل‌ها به وسیله‌ی نرم‌افزار SPSS version 9 انجام شد. معنی‌دار بودن تحلیل‌های آماری با $P < 0/05$ سنجیده شد.

روز نمونه‌گیری، توسط روش رنگ‌سنجی آنزیمی به وسیله‌ی اکسید کردن گلوکز (درصد ضریب تغییرات درون‌گروهی و برون‌گروهی به ترتیب، ۲/۹ و ۴/۶ به دست آمدند) انجام شد. سطح کلسترول (TC) و تری‌گلیسرید (TG) با استفاده از کیت Pars Azmoon Inc., Iran و Selectra (auto analyzer) تعیین شد. بعد از رسوب‌دهی آپولیوپروتئین β محتوی لیپوپروتئین‌ها به فسفوتنگستیک اسید تعیین شد. LDL-C به وسیله فرمول فریدوالد محاسبه شد، به جز زمانی که غلظت TG بیش از ۴۰۰ mg/dL بود. مجموع اطلاعات گوناگون با در نظر گرفتن سن، عادات سیگار کشیدن و فعالیت‌های ورزشی با استفاده از پرسش‌نامه‌های معتبر انجام شده است. داده‌ها در مطالعه‌های قبلی گزارش شد.^{۱۸} جزئیات سندرم متابولیک به شرح زیر تعریف می‌شود: پایین بودن سطح HDL-C ($< 50 \text{ mg/dL}$)، بالا بودن سطح تری‌گلیسرید ($\geq 150 \text{ mg/dL}$)، افزایش فشار خون ($\geq 130.85 \text{ mmHg}$)، هموستاز غیر عادی گلوکز (سطح قند خون $\leq 110 \text{ mg/dl}$) هر نمونه‌ای که سه مورد از موارد بالا را داشته باشد، گروه سندرم متابولیک محسوب شد. سیگاری‌های کنونی روزانه به عنوان افرادی که هر روز سیگار می‌کشند در نظر گرفته شد و

جدول ۱- خطر مرتبط و ضریب اطمینان ۹۵٪ برای سندرم متابولیک (۲۰۰۵-۲۰۰۱) براساس نمایه‌ی توده‌ی بدن و افزایش وزن پس از سه سال مطالعه بین زنان ایرانی مورد مطالعه در طرح قند و لیپید

خطر مرتبط					
تنظیم چند متغیره (مدل ۲)†		تنظیم چند متغیره (مدل ۱)‡		تعداد نمونه‌ها	متغیرها
CI/۹۵	OR	CI/۹۵*	OR*		
۰/۹۵ و ۳/۵	۲/۵۰	۰/۸۵ و ۴/۲۰	۲/۰	۱۴۴	<۲۱
-	۱/۰	-	۱/۰	۱۵۵	۲۱-۲۲/۹
۱/۳۵ و ۹/۱۸	۳/۵۳	۱/۰۴ و ۶/۴۵	۲/۵۹	۲۹۴	۲۳-۲۴/۹
۳/۶۱ و ۲۲/۰۲	۸/۹۲	۲/۴۱ و ۱۳/۳۳	۵/۶۷	۴۹۰	۲۵-۲۹/۹
۶/۶۶ و ۴۳/۰۵	۱۰/۹۳	۶/۸۶ و ۲۲/۳۲	۹/۲۹	۲۱۹	≥۳۰
تغییرات وزن					
۰/۳۱ و ۱/۱۵	۰/۵۹	۰/۵ و ۱/۱۱	۴۷/۰	۵۱۷	کاهش ۳ یا بیشتر
-	۱/۰	-	۱	۱۳۳	±۲
۱/۴۲ و ۲/۹۴	۲/۰۴	۱/۲۳ و ۱/۸۰	۲/۵۹	۳۷۰	افزایش ۳-۶
۱/۱۳ و ۳/۱۲	۱/۸۸	۱/۳۰ و ۲/۲۶	۳	۱۴۶	افزایش ۷-۱۱
۱/۵۹ و ۹/۲۴	۳/۸۴	۱/۹۴ و ۵/۵۹	۶/۱۸	۲۸	افزایش ۱۲-۱۸
۰/۴۰ و ۸/۷۸	۱/۸۷	۱/۰۵ و ۷/۷۸	۵/۰۶	۸	افزایش ≥۱۹

* OR: کنترل تغییرات وزن؛ CI: فاصله اطمینان؛ † کنترل مدل خطر چند متغیره برای وضعیت سیگار کشیدن (هرگز نکشیدن، قبلاً سیگار کشیدن یا هر روز سیگار کشیدن)، فعالیت فیزیکی و تاریخچه‌ی خانوادگی دیابت؛ ‡ مدل خطر چند متغیره که برای تغییرات وزن و دور کمر به دور باسن بین ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۵ کنترل شده است.

یافته‌ها

تغییرات وزن و سندرم متابولیک: در شروع مطالعه، میانگین سنی زنان $34 \pm 12/7$ سال بود. سه سال بعد، ۲۶/۳ درصد از نمونه‌های جدید مبتلا به سندرم متابولیک شدند. اضافه وزن طولانی مدت با خطر ابتلا به سندرم متابولیک مربوط بود (جدول ۱). در مقایسه با زنانی که وزن آنها ثابت باقی مانده بود (± 2 Kg)، در زنانی که $3-6$ Kg وزن اضافه کرده بودند، پس از کنترل سن، تاریخچه‌ی خانوادگی، فعالیت‌های ورزشی و عادات سیگار کشیدن، خطر ابتلا به سندرم متابولیک $2/59$ مرتبه بیشتر بود ($2/68$ و $CI: 1/82-6/5$). در زنانی که $7-11$ کیلوگرم وزن اضافه کرده بودند، خطر ابتلا ۳ برابر افزایش پیدا کرده بود ($4/80$ و $CI: 1/88-9/5$). در حالی که در گروهی که $12-18$ Kg وزن اضافه کرده بودند خطر ابتلا به $6/18$ برابر رسید ($14/45$ و $CI: 2/64-9/5$). زنانی که بالاترین میزان افزایش وزن را (± 19 Kg) تجربه کرده بودند، خطر ابتلای $5/66$ برابر ($84/22$ و $CI: 1/12-9/5$) زنانی بود که وزنشان ثابت باقی مانده بود. زمانی که تغییرات وزن به عنوان یک متغیر پیوسته در نظر گرفته شد،

خطر چند متغیره برای سندرم متابولیک طی دوره‌ی سه ساله تا $1/15$ درصد ($1/19$ و $CI: 1/11-9/5$) برای هر کیلوگرم اضافه وزن، افزایش پیدا می‌کند.

متوسط تغییر وزن سه سال بعد از ادامه‌ی مطالعه $2/3 \pm 4/7$ کیلوگرم بود. در مقایسه با زنانی که وزن ثابت داشتند، زنانی که وزن خود را طی یک دوره سه ساله از دست داده بودند (≥ 2 Kg) پس از کنترل تاریخچه‌ی خانوادگی ابتلا به دیابت، فعالیت‌های ورزشی، عادات سیگار کشیدن و وزن مربوط به سال ۲۰۰۱، هیچ‌گونه کاهش چشم‌گیری در خطر ابتلا به سندرم متابولیک نشان ندادند (جدول ۱).

تغییر دور کمر، نسبت دور کمر به دور باسن، دور باسن و سندرم متابولیک: ضریب همبستگی $0/773$ بین تغییرات وزن بدن و دور کمر در مقایسه با تغییرات وزن بدن و دور کمر در ابتدای مطالعه نسبتاً کم بود ($r=0/82$). تغییر در توزیع چربی بدن و متعاقباً تغییر در خطر ابتلا به سندرم متابولیک در جدول ۲ نشان داده شده است. میانگین تغییرات

جدول ۲- تغییر در دور کمر، نسبت دور کمر به دور باسن و دور باسن از ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۵ به عنوان عوامل خطر ابتلا به سندرم متابولیک بعد از ۳ سال پیگیری بین زنان ایرانی مورد مطالعه در طرح قند و لیپید

Quintile ۵		Quintile ۴		Quintile ۳		Quintile ۲		Quintile ۱		
CI/۹۵*	OR*	CI/۹۵*	OR*	CI/۹۵*	OR*	CI/۹۵*	OR*	CI/۹۵*	OR*	
										تغییرات وزن
۹ <		۷/۰ تا ۹/۰ >		۳/۰-۶/۰ >		±۲/۰		۲/۰ >		دامنه (Cm)
۲۶۸		۱۸۵		۲۲۷		۲۲۴		۸۲۹		تعداد نمونه‌ها
۷/۶۴ ، ۲/۷۴	۴/۵۷	۷/۲ ، ۱۲/۴۱	۴/۱۴	۱/۴۷ ، ۴/۳۰	۲/۵۱	۱/۰		۰/۵۷ ، ۱/۷۹	۱/۰۲	چند متغیره‌ی تنظیم شده †
۵/۱ ، ۱۱/۷۲	۲/۹۷	۵/۵۶ ، ۱/۸۳	۳/۱۹	۳/۳۰ ، ۱/۲۶	۲/۱۷	۱/۰		۰/۳۲ ، ۰/۹۹	۰/۵۶	تنظیم نشده ‡
										تغییر WHR
۰/۰۷ <		۰/۰۷ تا ۰/۰۵ >		۰/۰۵ تا ۰/۰۱۷ >		±۰/۰۱		۰/۰۱۵ >		دامنه (Cm)
۳۳۸		۲۰۵		۲۲۰		۲۰۸		۲۳۱		تعداد نمونه‌ها
۲/۱ ، ۸۰/۲۰	۱/۵۸	۲/۱۶ ، ۰/۱۸۰	۱/۳۱	۱/۶۶ ، ۰/۶۱	۱/۰۱	۱/۰		۰/۳۲ ، ۱/۱۲	۰/۶۲	چند متغیره تنظیم شده †
۲/۴۱ ، ۱/۱	۱/۵۳	۱/۸۰ ، ۰/۶۰	۱/۱۱	۱/۵۹ ، ۰/۵۷	۰/۹۵	۱/۰		۰/۳۲ ، ۱/۱۲	۰/۶۳	تنظیم شده ‡
										تغییر دور باسن
۵/۰ <		۵/۰ تا ۴/۰ >		۳/۰ تا ۱/۰ >		۰ > ۲ <		۲/۰ >		دامنه (Cm)
۱۸۸		۱۳۶		۲۹۳		۲۴۰		۳۴۵		تعداد نمونه‌ها
۲/۰ ، ۵۴/۹	۱/۵۸	۲/۰۵ ، ۱/۷۰	۲/۰۱	۲/۰۹ ، ۰/۸۹	۱/۳۶	۱/۰		۰/۴۲ ، ۱/۰۳	۰/۶۶	چند متغیره‌ی تنظیم شده †
۰/۳۵ ، ۱/۱	۰/۶۱	۱/۳۰ ، ۰/۴۲	۰/۷۵	۱/۷۳ ، ۰/۷۲	۱/۱	۱/۰		۱/۵ ، ۰/۶	۰/۹۷	تنظیم نشده ‡

* OR: کنترل تغییرات وزن؛ CI: فاصله اطمینان؛ † کنترل مدل خطر چند متغیره برای وضعیت سیگار کشیدن (هرگز نکشیدن، قبلاً سیگار کشیدن یا هر روز سیگار کشیدن)، فعالیت فیزیکی و تاریخچه خانوادگی دیابت؛ ‡ مدل خطر چند متغیره که برای تغییرات وزن بین ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۵ کنترل شده است.

جدول ۳- Odds Ratio برای سندرم متابولیک با توجه به درجه‌ی افزایش وزن و دور کمر در زنان تهرانی مورد مطالعه در طرح قند و لیپید تهران

زیرگروه	درصد زنان	تعداد نمونه‌ها	OR*	CI/۹۵*	P Value
افزایش وزن بیشتر از ۷kg	۱۵/۲	۱۲۰۸	۲/۷	۱/۴، ۸/۱	۰/۰۰۱
افزایش دور کمر بیشتر از ۳cm	۶۰/۸	۱۲۱۸	۳/۸	۲/۶، ۵/۴	۰/۰۰۱

*RR: کنترل تغییرات وزن، CI: فاصله اطمینان؛ ‡ مدل خطر چند متغیره برای کنترل وزن برای وضعیت سیگار کشیدن (هرگز نکشیدن، ترک سیگار یا هر روز سیگار کشیدن)، فعالیت فیزیکی و تاریخچه خانوادگی دیابت؛ †† مدل خطر چند متغیره برای کنترل وزن برای وضعیت سیگار کشیدن (هرگز نکشیدن، ترک سیگار یا هر روز سیگار کشیدن)، فعالیت فیزیکی و تاریخچه خانوادگی دیابت

افزایش بیشتر از ۷ کیلوگرم داشتند (جدول ۳) و ۶۰/۸ درصد (p=۰/۰۰۱) از موارد اگر افزایش دور کمر بیشتر از ۳ سانتی‌متر نداشتند می‌توانستند از ابتلا به سندرم متابولیک جلوگیری کنند.

بحث

در این تحلیل آینده‌نگر، نشان داده شد که افزایش وزن، افزایش BMI > 23 Kg/m²، تغییر وزن بدن، و توزیع چربی بدن به طور معنی‌داری با خطر ابتلا به سندرم متابولیک ارتباط دارد. افزایش وزن با خطر ابتلا به سندرم متابولیک ارتباط داشته، برای هر کیلوگرم افزایش وزن در این دوره سه ساله، خطر ابتلا ۱/۱۵ درصد افزایش نشان داد. همچنین زنانی که افزایش دور باسن آن‌ها برای تغییرات وزن کنترل شده بود، خطر ابتلا به سندرم متابولیک را نشان ندادند؛ اما در زنانی که تغییرات وزن آن‌ها برای افزایش دور باسن کنترل نشده بود، تغییر مثبتی با خطر سندرم متابولیک دیده شد.

مطالعه‌های گذشته اثر مضر را از تأثیر چاقی بر خطر سندرم متابولیک نشان داده‌اند^{۱۹،۱۶} در یک مطالعه‌ی گزارش شده از NHANESIII نشان داده شد که احتمال سندرم متابولیک در میان طبقات افراد چاق و دارای اضافه وزن در مقایسه با طبقات افراد دارای وزن طبیعی افزایش دارد. در این مطالعه کاملاً مشخص است که خطر توسعه‌ی گسترش سندرم متابولیک با افزایش در طبقات ارتباط دارد. در نتیجه افزایش وزن بیشتر از ۳/۵ کیلوگرم طی دوره‌ی ۳ ساله، خطر سندرم متابولیک را تقریباً ۴۵ درصد افزایش می‌دهد. اگرچه دور کمر ممکن است افزایش چربی احشایی را

طی سه سال ۳/۵۳ سانتی‌متر (SD ۶/۳۸) برای دور کمر، ۴/۳۱ سانتی‌متر (SD ۷/۳۷) برای نسبت دور کمر به دور باسن، و برای دور باسن ۰/۸۴ سانتی‌متر (SD ۵/۱۷) بود. در تحلیل‌های چند متغیره، زنانی که دور کمر آن‌ها ≥ 2 cm کاهش پیدا کرد در مقایسه با زنانی که دور کمر آن‌ها ثابت باقی ماند (± 2) خطر نسبی ۱/۰۲ (۱/۷۹ و ۰/۵۷ CI: ۹۵٪) بوده است. اگر چه در زنانی که دور کمر آن‌ها ≤ 9 سانتی‌متر افزایش داشت، یک خطر چند متغیره ۴/۷۵ (۷/۶۴ و ۲/۷۴ CI: ۹۵٪) وجود دارد، پس از آن‌که تغییرات وزن به طور هم‌زمان در این دوره اندازه‌گیری شد، تمام خطرهای نسبی به جز تغییر دور باسن به طور معنی‌داری افزایش داشته است. دور باسن به دور کمر در بالاترین طبقه به طور معنی‌داری با سندرم متابولیک مرتبط بود (خطر نسبی برای بالاترین طبقه مربوط به بیشترین quintile تغییرات = ۱/۵۳، ۲/۴۱، ۱/۱ CI: ۹۵٪) و اضافه وزن ≥ 2 کیلوگرم به طور مشخص با ابتلا به سندرم متابولیک مربوط بوده است (خطر مربوط به بیشترین quintile تغییرات = ۳۳/۳ (۵/۵۵ و ۲/۱۴ CI: ۹۵٪). در خطر نسبی چند متغیره برای افزایش پیش رونده در نسبت دور کمر به دور باسن نسبتاً ثابت (± 0.1) ۱/۲۱ (۲/۱۶ و ۰/۸۰ CI: ۹۵٪)، ۱/۸۵ (۲/۸۶ و ۱/۲۰ CI: ۹۵٪) بود. کاهش دور باسن با خطر سندرم متابولیک در آنالیز چند متغیره که برای تغییرات وزن کنترل شده یا نشده بود، از نظر آماری ارتباط معنی‌داری نداشت. در مقایسه با زنانی که دور باسن ثابت داشتند، در زنانی که افزایش دور باسن بیشتر از ۵ سانتی‌متر داشتند (بدون کنترل برای افزایش وزن) خطر سندرم متابولیک ۱/۵۸ برابر افزایش یافت (۲/۵۴ و ۰/۹۹ CI: ۹۵٪).

Odds Ratio برای سندرم متابولیک: از بین موارد جدید سندرم متابولیک در این کوهورت، ۱۵/۲ درصد (p=۰/۰۰۱)

بهتر از دور کمر به باسن منعکس کند (۷، ۲۰)، در تعدادی از مطالعه‌ها ارتباط برای تغییرات در نسبت کمر به باسن بررسی شده است، در حالی که دور کمر به باسن به عنوان یک ابزار قوی در شناسایی خطر در اغلب مطالعه‌های جمعیتی می‌باشد.^{۲۰،۲۱،۲۲} ارزش پیش‌گویی‌کنندگی نسبت دور کمر به باسن ممکن است نه تنها مربوط به افزایش چربی شکمی باشد (که به وسیله‌ی دور کمر ارزیابی شده) است، بلکه به علت فقدان بخشی از توده‌ی ماهیچه‌ی محیطی نیز می‌باشد (که به وسیله‌ی دور باسن نشان داده شده است) در این مطالعه افزایش دور کمر به باسن مستقل از افزایش وزن به طور مثبت با خطر سندرم متابولیک ارتباط داشت. اگر چه بعد از کنترل تغییرات وزن، افزایش نسبت دور کمر به باسن همچنان با افزایش خطر ارتباط داشت (البته فقط در بالاترین طبقه). همچنین در این مطالعه، افزایش چاقی شکمی (که به وسیله‌ی افزایش دور کمر اندازه‌گیری شد) به طور معنی‌داری در تمام طبقات با خطر سندرم متابولیک ارتباط داشت. پیش از این، اندازه‌گیری پایه از دور باسن و نسبت دور کمر به باسن به عنوان عامل خطر ساز متوسط برای سندرم متابولیک گزارش شده بود.^{۲۲،۲۱} یک شاخص جالب توجه از چاقی بالا تنه، رهایی مقدار غیر معمول اسیدهای چرب از بافت چربی می‌باشد؛^{۲۳} که منجر به تجمع لیپید در ارگان‌های دیگری غیر از بافت چربی می‌شود. تجمع نا به جای چربی در ماهیچه و کبد ظاهراً در مقاومت به انسولین^{۲۴} و دیس‌لیپیدمی^{۲۵} نقش دارد. ثابت نشده است که آیا افزایش معتدل خطر از دست دادن دور کمر در تنظیم چند متغیره برای تغییرات وزن مشاهده شده با قدرت آماری ارتباط دارد یا خیر؟ از آن جا که تأثیر مستقل و معکوس چاقی شکمی، و توده‌ی ماهیچه‌ای محیطی بر سندرم متابولیک ممکن است تا حدی توانایی سازگاری از ارتباط مشاهده شده برای نسبت دور کمر به باسن را در برابر دور کمر نشان دهد، بنا بر این نسبت دور کمر به دور باسن می‌تواند تأمین‌کننده‌ی اطلاعات در هر دو جنبه از تغییر باشد. بنا بر این احتمال دارد که در میان افراد کنترل شده برای تغییرات وزن که دور کمر کاهش یافته داشتند، افزایش خطر سندرم متابولیک منشأ ژنتیکی داشته یا ناشی از ترکیب بدن غیر طبیعی باشد. آنالیزهای بیشتر یا نمونه‌های بیشتر ممکن است درک بهتری را از کاربرد نسبی این روش‌ها و اثر مستقل افزایش دور کمر نشان دهد. در این مطالعه، افزایش دور باسن به طور حاشیه‌ای یا افزایش خطر سندرم متابولیک ارتباط داشت.

اگرچه چاقی شکمی (بالا تنه) نسبت به چاقی پایین تنه^{۲۳} به طور قوی با مقاومت به انسولین و سندرم متابولیک ارتباط دارد؛ آشکار شده است که افزایش دور باسن نیز به طور معنی‌داری با افزایش خطر سندرم متابولیک ارتباط دارد. اگرچه هیچ ارتباط معنی‌داری بین دور باسن و سندرم متابولیک بعد از کنترل برای تغییرات وزن یافت نشد. می‌توان این گونه برداشت کرد، زنانی که افزایش دور باسن بیشتر از ۵ سانتی‌متر دارند معمولاً در گروه افراد چاق بافت قرار می‌گیرند (بدون توجه به دور باسن)، بافت چربی در افراد چاق مقاوم به انسولین است و سطح اسیدهای چرب غیر استروئید را بالا می‌برد که در نتیجه مقاومت به انسولین در بافت ماهیچه را نیز بهتر می‌کند.^{۲۶،۲۴} و متابولیسم کبدی را تغییر می‌دهد.^{۲۴} به علاوه بافت چربی در افراد چاق در تولید چندین Adipokines غیرمعمول عمل می‌کند که ممکن است دلیل دیگری بر مقاومت به انسولین باشد^{۲۷} اما در یک مطالعه پیشنهاد شده است که دور باسن کوچک‌تر ممکن است با فعالیت لیپوپروتئین‌لیپاز کمتر ماهیچه‌ای همراه با کاهش ظرفیت ماهیچه در استفاده از اسیدهای چرب^{۲۶} و از دست دادن توده‌ی ماهیچه‌ای به دلیل تغییر در مصرف اسیدآمینو ارتباط داشته باشد که در نهایت منجر به رهایی متابولیت‌های نیتروژنی می‌شود که ممکن است به عملکرد انسولین صدمه بزند.^{۲۸}

در این مطالعه محدودیت‌هایی وجود دارد که باید مورد توجه قرار گیرند: اول این که، سطح فعالیت فیزیکی در این مطالعه کنترل شده است حال آن که تفاوت‌های مرزی در سطوح تناسب قلبی - تنفسی که می‌تواند در مقادیر فعالیت فیزیکی در نظر گرفته شده تأثیر بگذارد، مورد بررسی قرار نگرفته است. گرادیان معکوس بین تناسب قلبی - تنفسی و نتایج آن در طول مطالعه معمولاً از فعالیت فیزیکی و نتایج آن شدیدتر و با ثبات‌تر است.^{۲۹} دوم این که شیوع بالای HDL-C پایین، کلسترول تام بالا و فشارخون بالا نشان می‌دهد که شیوع بالای سندرم متابولیک در زنانی با نمایه‌ی توده‌ی بدن طبیعی و دارای تا حدی اضافه وزن به طور کامل به وسیله‌ی دور کمر نشان داده نمی‌شود و سوم اینکه، کلسترول تام و HDL-C ممکن است به وسیله‌ی دریافت فیبر رژیمی، اسیدهای چرب ترانس^{۳۰} و دریافت کربوهیدرات^{۳۱} تحت تأثیر قرار گیرند این متغیرها در پایگاه اطلاعات مطالعه‌ی قند و لیپید تهران (TLGS) موجود نبود، بنا بر این برای این آنالیز مورد توجه قرار نگرفته است. با وجود این محدودیت‌ها

متابولیک باشد بنا بر این مداخله‌ها با هدف پیشگیری از سندرم متابولیک باید از دیدگاه‌های مختلف که تغییرات وزن، دور کمر و باسن را در نظر دارند، بهره‌برداری کنند.^{۳۲}

در یک مطالعه‌ی اخیر در میان زنان، تغییر در عوامل مختلف شیوه زندگی مشتمل بر کاهش دریافت اسیدهای چرب ترانس، تماشای تلویزیون، فعالیت فیزیکی شدید، تمرین‌های بدنی و افزایش فیبر، مستقل از تغییرات وزن با کاهش درد کمر ارتباط داشت.^{۳۳}

به علاوه، فعالیت فیزیکی ممکن است چربی شکمی را کاهش و توده‌ی ماهیچه‌ای را افزایش دهد.^{۳۴} در حالی که محدودیت انرژی، دور کمر و باسن را کاهش می‌دهد.^{۳۵} به دلیل تأخیر طولانی بین شیوع چاقی و توسعه‌ی سندرم متابولیک، تأثیر افزایش اپیدمیک چاقی ممکن است برای چندین سال تشخیص داده نشود.^{۳۶} از آنجا که تغییرات هر چند اندک در وزن و دورکمر با افزایش اساسی خطر سندرم متابولیک ارتباط دارد، یافته‌ها اهمیت حفظ وزن ثابت بدن و دور کمر ثابت را به خصوص در دوران بزرگسالی خاطر نشان می‌سازد.

داده‌ها در این مطالعه برای متغیرهای شیوه‌ی زندگی مثل فعالیت فیزیکی و وضعیت کشیدن سیگار کنترل شده است. سوم این‌که این مطالعه یک مطالعه بر پایه‌ی کل جمعیت نبود. انجام مطالعه‌ای که بتواند نمونه‌ای بر پایه‌ی کل جمعیت شهر یا کشور را تأمین کند از قابلیت تعمیم بهتری برخوردار خواهد بود. اگرچه تعدادی از پیشگویی‌کننده‌های ممکن که در این آنالیز بررسی شده‌اند خود شاخصی برای تشخیص سندرم متابولیک هستند؛ اجزای خود سندرم متابولیک به عنوان پیشگویی‌کننده‌ی بهتری مطرح است، حتی اگر دیگر ابزارها حقیقتاً شاخص‌های بالینی بهتری را تأمین کنند؛ که در این مطالعه مورد بررسی قرار نگرفته‌اند.

این مطالعه‌ی آینده نگر احتمال گزارش تورش از تغییرات وزن و دور کمر را بعد از تشخیص سندرم متابولیک تخفیف داده است. از آنجا که تشخیص سندرم متابولیک با وزن بدن ارتباط دارد، افزایش خطر نسبی برای افزایش وزن در هر طبقه مشاهده شد. به علاوه، غربالگری شدیدتر در میان زنان سنگین وزن‌تر احتمالاً نتایج این مطالعه را دچار تورش نکرده است، زیرا شیوع علایم گزارش شده در تشخیص و تعداد ملاقات‌ها بر اساس نمایه‌ی توده‌ی بدن متفاوت نبود.

نتایج مطالعه‌ی حاضر نشان می‌دهد که افزایش چاقی شکمی ممکن است عامل مهمی در گسترش و تکامل سندرم

References

- World Health Organization. Obesity epidemic puts millions at risk from related disease. www.who.int/inf-prp1997/en/pr97-46.html. [Press Release WHO/46(online)].
- World Health Organization. Physical status: the use and interpretation of anthropometry. Report of a WHO Expert Committee. World Health Organ Tech Rep Ser 1995; 854: 1-452.
- Stevens J, Cai J, Pamuk ER, Williamson DF, Thun MJ, Wood JL. The effect of age on the association between body-mass index and mortality. *N Engl J Med* 1998; 338: 1-7.
- Wei M, Gaskill SP, Haffner SM, Stern MP. Waist circumference as the best predictor of noninsulin dependent diabetes mellitus (NIDDM) compared to body mass index, waist/hip ratio and other anthropometric measurements in Mexican Americans--a 7-year prospective study. *Obes Res* 1997; 5: 16-23.
- Folsom AR, Kaye SA, Sellers TA, Hong CP, Cerhan JR, Potter JD, et al. Body fat distribution and 5-year risk of death in older women. *JAMA* 1993; 269: 483-7.
- Molarius A, Seidell JC. Selection of anthropometric indicators for classification of abdominal fatness--a critical review. *Int J Obes Relat Metab Disord* 1998; 22:719-27.
- Pouliot MC, Despres JP, Lemieux S, Moorjani S, Bouchard C, Tremblay A, et al. Waist circumference and abdominal sagittal diameter: best simple anthropometric indexes of abdominal visceral adipose tissue accumulation and related cardiovascular risk in men and women. *Am J Cardiol* 1994; 73: 460-8.
- National Institute of Health/National Heart. Clinical Guidelines on the Identification, Evaluation, and Treatment of Overweight and Obesity in Adults--The Evidence Report. *Obes Res* 1998; 6 Suppl 2: 51S-209S.
- Dobbelsteijn CJ, Joffres MR, MacLean DR, Flowerdew G. A comparative evaluation of waist circumference, waist-to-hip ratio and body mass index as indicators of cardiovascular risk factors. The Canadian Heart Health Surveys. *Int J Obes Relat Metab Disord* 2001; 25: 652-61.
- Van Pelt RE, Evans EM, Schechtman KB, Ehsani AA, Kohrt WM. Waist circumference vs body mass index for prediction of disease risk in postmenopausal women. *Int J Obes Relat Metab Disord* 2001; 25: 1183-8.

11. Lahti-Koski M, Pietinen P, Mannisto S, Vartiainen E. Trends in waist-to-hip ratio and its determinants in adults in Finland from 1987 to 1997. *Am J Clin Nutr* 2000; 72: 1436-44.
12. Cabrera MA, Gebara OC, Diamant J, Nussbacher A, Rosano G, Wajngarten M. Metabolic syndrome, abdominal obesity, and cardiovascular risk in elderly women. *Int J Cardiol* 2007; 114: 224-9.
13. Reaven GM. Banting lecture 1988. Role of insulin resistance in human disease. *Diabetes* 1988; 37: 1595-607.
14. Azizi F, Salehi P, Etemadi A, Zahedi-Asl S. Prevalence of metabolic syndrome in an urban population: Tehran Lipid and Glucose Study. *Diabetes Res Clin Pract* 2003; 61: 29-37.
15. Ford ES, Giles WH, Dietz WH. Prevalence of the metabolic syndrome among US adults: findings from the third National Health and Nutrition Examination Survey. *JAMA* 2002; 287: 356-9.
16. Maisson P, Byrne CD, Hales CN, Day NE, Wareham NJ. Do different dimensions of the metabolic syndrome change together over time? Evidence supporting obesity as the central feature. *Diabetes Care* 2001; 24: 1758-63.
17. Schurgin S, Siegel RD. Pharmacotherapy of obesity: an update. *Nutr Clin Care* 2003; 6: 27-37.
18. Mirmiran P, Mohammadi F, Allahveridian S, Azizi F. Estimation of energy requirements for adults: Tehran lipid and glucose study. *Int J Vitam Nutr Res* 2003; 73: 193-200.
19. Rothman KJ, Greenland S. *Modern epidemiology*. 2nd ed. Philadelphia, PA: Lippincott Williams & Wilkins, 1998.
20. van der Kooy K, Seidell JC. Techniques for the measurement of visceral fat: a practical guide. *Int J Obes Relat Metab Disord* 1993; 17: 187-96.
21. Wagenknecht LE, Langefeld CD, Scherzinger AL, Norris JM, Haffner SM, Saad MF, Bergman RN. Insulin sensitivity, insulin secretion, and abdominal fat: the Insulin Resistance Atherosclerosis Study (IRAS) Family Study. *Diabetes* 2003; 52: 2490-6.
22. Carr DB, Utschneider KM, Hull RL, Kodama K, Retzlaff BM, Brunzell JD, et al. Intra-abdominal fat is a major determinant of the National Cholesterol Education Program Adult Treatment Panel III criteria for the metabolic syndrome. *Diabetes* 2004; 53: 2087-94.
23. Jensen MD, Haymond MW, Rizza RA, Cryer PE, Miles JM. Influence of body fat distribution on free fatty acid metabolism in obesity. *J Clin Invest* 1989; 83: 1168-73.
24. Petersen KF, Shulman GI. Pathogenesis of skeletal muscle insulin resistance in type 2 diabetes mellitus. *Am J Cardiol* 2002; 90: 11G-18G.
25. Browning JD, Szczepaniak LS, Dobbins R, Nuremberg P, Horton JD, Cohen JC, et al. Prevalence of hepatic steatosis in an urban population in the United States: impact of ethnicity. *Hepatology* 2004; 40: 1387-95.
26. Seidell JC, Perusse L, Despres JP, Bouchard C. Waist and hip circumferences have independent and opposite effects on cardiovascular disease risk factors: the Quebec Family Study. *Am J Clin Nutr* 2001; 74: 315-21.
27. Bergman RN, Van Citters GW, Mittelman SD, Dea MK, Hamilton-Wessler M, Kim SP, Ellmerer M. Central role of the adipocyte in the metabolic syndrome. *J Investig Med* 2001; 49: 119-26.
28. Stein TP, Schuler MD, Boden G. Development of insulin resistance by astronauts during spaceflight. *Aviat Space Environ Med* 1994; 65: 1091-6.
29. Blair SN, Cheng Y, Holder JS. Is physical activity or physical fitness more important in defining health benefits? *Med Sci Sports Exerc* 2001; 33 Suppl 6: S379-99.
30. Mensink RP, Zock PL, Kester AD, Katan MB. Effects of dietary fatty acids and carbohydrates on the ratio of serum total to HDL cholesterol and on serum lipids and apolipoproteins: a meta-analysis of 60 controlled trials. *Am J Clin Nutr* 2003; 77: 1146-55.
31. Sacks FM, Katan M. Randomized clinical trials on the effects of dietary fat and carbohydrate on plasma lipoproteins and cardiovascular disease. *Am J Med* 2002; 113 Suppl 9B: 13S-24S.
32. Carr MC, Brunzell JD. Abdominal obesity and dyslipidemia in the metabolic syndrome: importance of type 2 diabetes and familial combined hyperlipidemia in coronary artery disease risk. *J Clin Endocrinol Metab* 2004; 89: 2601-7.
33. Koh-Banerjee P, Chu NF, Spiegelman D, Rosner B, Colditz G, Willett W, et al. Prospective study of the association of changes in dietary intake, physical activity, alcohol consumption, and smoking with 9-y gain in waist circumference among 16 587 US men. *Am J Clin Nutr* 2003; 78: 719-27.
34. Han TS, Bijnen FC, Lean ME, Seidell JC. Separate associations of waist and hip circumference with lifestyle factors. *Int J Epidemiol* 1998; 27: 422-30.
35. Snijder MB, Dekker JM, Visser M, Bouter LM, Stehouwer CD, Kostense PJ, et al. Associations of hip and thigh circumferences independent of waist circumference with the incidence of type 2 diabetes: the Hoorn Study. *Am J Clin Nutr* 2003; 77: 1192-7.
36. Bonithon-Kopp C, Raison J, Courbon D, Bonhomme G, Guy-Grand B, Ducimetiere P. Relationships between 3-y longitudinal changes in body mass index, waist-to-hip ratio, and metabolic variables in an active French female population. *Am J Clin Nutr* 1992; 56: 475-82.

Original Article

Changes in body weight and body fat distribution as risk factors for metabolic syndrome in Iranian women

Saeedpour A, Mirmiran P, Padyab M, Azizi F.

Research Institute for Endocrine Sciences, Shaheed Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, I.R.Iran
e-mail: azizi@erc.ac.ir

Abstract

Introduction: To examine the association between changes in body weight and body fat distribution and development of metabolic syndrome. **Materials and Methods:** Changes in body weight and body fat distribution and the appearance of metabolic syndrome over a 3 year duration were assessed in 2176 women of the Tehran Lipid and Glucose Study. Metabolic syndrome was defined according to ATPIII criteria. Body fat distribution was determined by waist to hip ratio, waist circumference and hip girth. Stable waist and hip were defined successively as ± 2 cm and -2 cm to 0 cm, respectively. **Results:** The mean age of subjects was 36.4 ± 12.7 years and the incidence of metabolic syndrome was 19 percent during this period. After controlling for age, family history, smoking status and physical activity, weight gain was monotonically related to the risk of development of metabolic syndrome (for each Kg of weight gained, risk increased by 1.15%). Changes in waist to hip ratio of over 0.07 cm, were significantly associated with risk ($P < 0.05$), independent of the risk associated with weight change. Compared with women who had a stable waist, ≥ 3 cm increase in waist circumference had 3.33 times (95%CI: 2.14-5.22) the risk of metabolic syndrome and ≥ 5 cm increase in hip girth had 1.58 times (95%CI: 0.99-2.54) the risk of metabolic syndrome. **Conclusion:** Findings show that changes in weight and body fat distribution are associated with the risk of metabolic syndrome.

Keywords: Metabolic syndrome, Body fat distribution, Weight change, Body fat distribution